

pedra sorrenca perfectament escairats i són coronats per un fris format per una cornisa contínua tallada en forma de cavet, suportada per mènsules també tallades amb la mateixa forma. L'absis té un fris d'arcuacions cegues fetes amb la mateixa pedra sorrenca i amb el mateix acabat que els murs. Les mènsules que sostenen els arquets són també en forma de cavet.

Aquest edifici té dos elements remarcables: el portal d'entrada i la finestra de l'absis. El primer és un portal amb arc de mig punt adovellat. Té dues arquivoltes: la interior és de secció cilíndrica i s'inscriu dins l'arquivolta exterior. La superfície és ornada amb un entrellaçat de canyís i recolza sobre els àbacs i capitells que coronen els dos pilars que completen el portal. Els capitells i els àbacs són esculpits amb un tema vegetal. La finestra de l'absis és, interiorment, un biaix; exteriorment s'hi formen dues arquivoltes, els cantells de les quals són, el de la interior, un boet i el de l'exterior, un cavet amb botons florals, motiu que també es repeteix al cantell de l'obertura central.

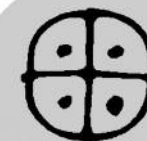


SANTA MARIA DE TALAMANCA.
Finestra.

Josep M. Masagué Torné aqte.

BIBLIOGRAFIA

- Alavedra, Salvador. 1980: *L'ara d'altar romànica de Sant Martí de Mura* (Barcelona), a Arxiu del Centre Excursionista de Terrassa, núm. 21, Terrassa: CET, pàgs. 165–178.
- Barral A., Xavier; Junyent M., J.; Mazcuñan B., A. 1985: *Portada de Sant Martí de Mura*, a *Catalunya Romànica. Vol. XI, el Bages*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, pàg. 326.
- Junyent i Maydeu, Francesc; Mazcuñan i Boix, Alexandre. 1985: *Catalunya Romànica*, vol. XI. El Bages. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana. – *Sant Martí de Mura*, pàgs. 321–328. – *Santa Maria de Talamanca*, pàgs. 502–504.
- Olañeta Molina, Juan Antonio. 2014: *Enciclopèdia de lo romànic*, Barcelona, vol. 2. Aguilar del Campoo (Palència): Fundación Santa María la Real. – *Mura*, pàgs. 942–952. – *Santa Maria de Talamanca*, pàgs. 1093–1099.
- Puig i Cadafalch, Josep; Falguera, Antoni de; Goday i Casals, J. 1911: *L'arquitectura romànica a Catalunya*, vol. II. Barcelona, 1911, pàg. 758.
- Sitjes i Molins, Xavier. 1977: *Les esglésies preromàniques de Bages, Berguedà i Cardener*. Manresa: Caixa d'Estalvis de Manresa, pàg. 199.



AARS

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DE SABADELL

Núm. 242

25 de gener de 2026

EL BAGES

SANT MARTÍ DE MURA

Sant Martí de Mura es troba dins l'antic terme de *Nèspola*, ja documentat el 926, tot i que l'església no ho és fins al 955. Un altre document ens informa que l'any 993 el comte Ramon Borrell va vendre l'església a Riculf, juntament amb les de Sant Abundi i Santa Maria de Rocafort, i no és fins a l'any 1066 que apareix amb la funció de parròquia.



SANT MARTÍ DE MURA. Detall del timpanà.

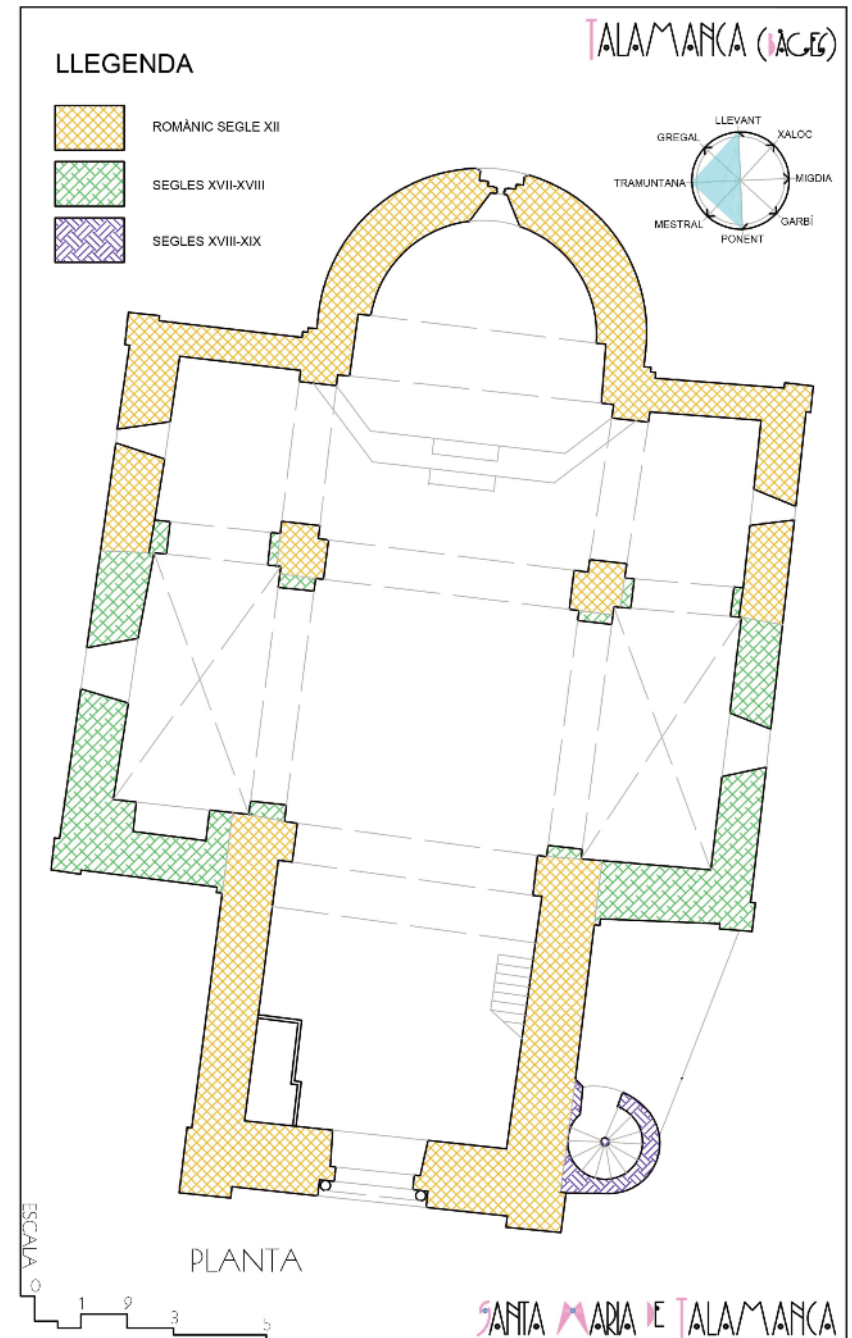
És un edifici de planta pràcticament quadrada, constituït per tres naus paral·leles, de les quals la de tramuntana és la més antiga i també la més complexa, a causa de les importants modificacions, ampliacions i restauracions que ha sofert al llarg del temps, fet que en dificulta la lectura i interpretació.

Dividim aquesta última en dos trams. El primer, situat al costat de ponent, presenta l'exterior del mur de tramuntana fet amb un aparell de pedra de mida mitjana posada en filades horitzontals; en canvi, per dins és un paretat ordinari molt irregular que té dues arcades embotides que fan pensar en uns simples arcs fets en doblar el mur, quan es va construir la coberta amb volta de pedra. Aquest tram de nau i el següent tenen el mur de migjorn enderrocat per la invasió de la nau central. La coberta és una volta de canó apuntada, realitzada amb carreuons posats en plec de llibre.

El segon tram se separa de l'anterior per una pilastra i un arc toral que es fon sobre l'arcada que la separa de la central. El mur es desdobra en dos: el que dona a fora és desplaçat 1,6 m cap a l'exterior i el de dins continua el del tram anterior, però a partir de la meitat es desvia per anar a trobar-se amb l'anterior ja a la capçalera. El mur exterior va ser fet en tres etapes o moments; el més important és el del mig, ornamentat amb lesenes i arcuacions cegues llombardes, i construït amb un aparell de pedres més



SANT MARTÍ DE MURA. Capçalera de tramuntana.





SANTA MARIA DE TALAMANCA. Portal

l'altre. La nau és coberta per una volta de canó seguit de mig punt, reforçada amb dos arcs torals, com els dos braços de la creu, tot i que aquests tenen l'eix perpendicular al de la nau.

Durant el segle XVIII s'hi van afegir dues capelles més que, exteriorment, continuen amb el mateix aparell que les anteriors, tot i que trenquen la continuïtat de les filades. Interiorment, es va canviar el tipus de volta, fent-hi la que corresponia al moment: una volta nervada.

Els murs són fets amb un aparell de grans carreus de



SANT MARTÍ DE MURA. Detall de les arcuacions de l'absis.

aviat planes i disposades en filades horitzontals no gaire uniformes. El de la capçalera és fet amb grans carreus. Interiorment, és un paredat ordinari com el del primer tram i també té, embotida, una arcada que en aquest cas és de pedra tosca. La volta és dividida en dos trams: el primer és fet amb lloses primes disposades en plec de llibre, i el segon amb carreus més primers que els del primer tram. Aquesta nau va ser sobrealçada diverses vegades respecte de l'original.

El mur de llevant té dues finestres de doble biaix i un òcul a un nivell més elevat, que correspondria a una capçalera carrada. El mur presenta diverses refeccions. El portal de ponent és amb arc dovellat de mig punt i cap-i-alçat interior.

La nau central té una planta trapezoidal i desvia el seu eix cap a tramuntana, tot cavalcant la nau anterior. A llevant, s'hi obre un absis semicircular ornat amb arcuacions i lesenes, amb tres finestres de doble biaix que per dins centren tres fornícules semicirculars que arriben fins al paviment. La coberta és una volta de canó: la meitat de ponent, apuntada amb carreus, i la resta, de mig punt, amb lloses primes, totes dues parts disposades en plec de llibre.



SANTA MARIA DE TALAMANCA. Absis



SANT MARTÍ DE MURA. Façana i portal.

La separació entre aquestes dues naus és resolta amb una gran arcada feta amb carreus que substitueix els arcs formers que les separaven anteriorment. La separació amb la tercera nau també és mitjançant una gran arcada.

Tant per dins com per fora, l'edifici mostra una ornamentació cuidada i elegant, pròpia de finals del segle XII o principi del XIII. L'absis és coronat exteriorment per un fris de sis arcuacions cegues de doble arc en degradació que recolzen sobre capitells esculpits, coronats amb àbacs, que de forma alternativa recolzen sobre lesenes semicirculars i mènsules. El treball dels capitells és senzill: tres fulles lanceolades llises per cara; n'hi ha que tenen els nervis marcats en incís. Els situats sobre les lesenes tenen dos registres i també són més alts que els altres. Tot fa pensar en elements reaprofitats d'edificacions anteriors. Els àbacs porten una decoració geomètrica.

(Junyent-Mazcuñant, 1985).

SANTA MARIA DE TALAMANCA

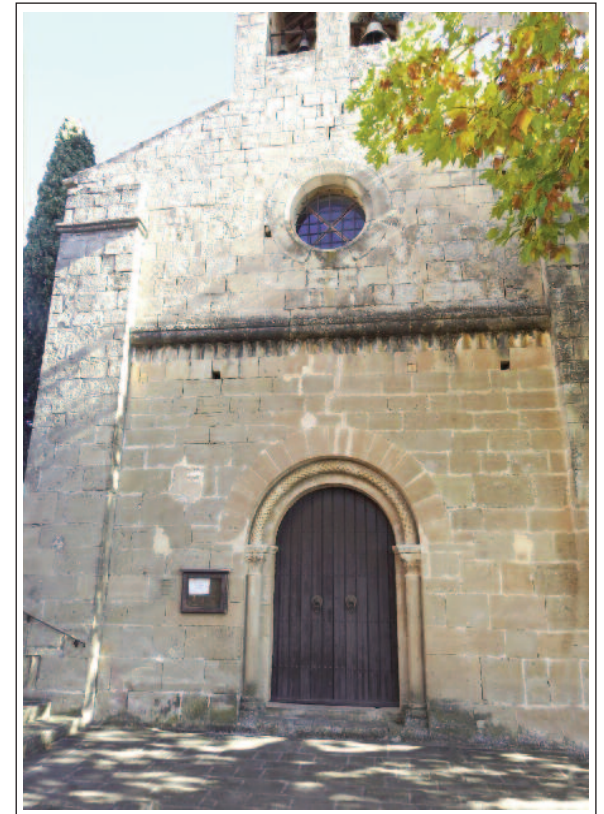
És una església de finals del segle XII, d'una nau i dues capelles per costat, construïdes en diferents moments cronològics. Les que són més a prop de l'absis són les primeres, tot i que tampoc van ser construïdes al mateix moment.

Talamanca és un topònim que ve de l'àrab: *talc* significa costat i *al-man-qab*, del camí.

La primera notícia documental és de l'any 965, quan surt com Talamancha, com a límit d'unes vinyes que es donen al monestir de Sant Benet de Bages. Com a església no apareix fins al 1038, quan s'hi jura un testament sacramental sobre l'altar de Sant Pere.

L'edifici actual, consagrat el 1183, en substitueix un d'anterior del qual, de moment, no hi ha restes visibles.

És un edifici de planta en creu llatina, amb una nau rectangular allargada que té un absis de planta semicircular al costat de llevant i dues capelles que formen els braços de la creu. Aquestes s'obren just a tocar de l'absis, on hi ha el canvi d'amplada —més petit— respecte de la nau. Aquesta diferència es resol amb un doble reclau en degradació que marca un arc intermediari entre l'un i



SANTA MARIA DE TALAMANCA. Façana orientada a ponent.

vada per dos àngels.

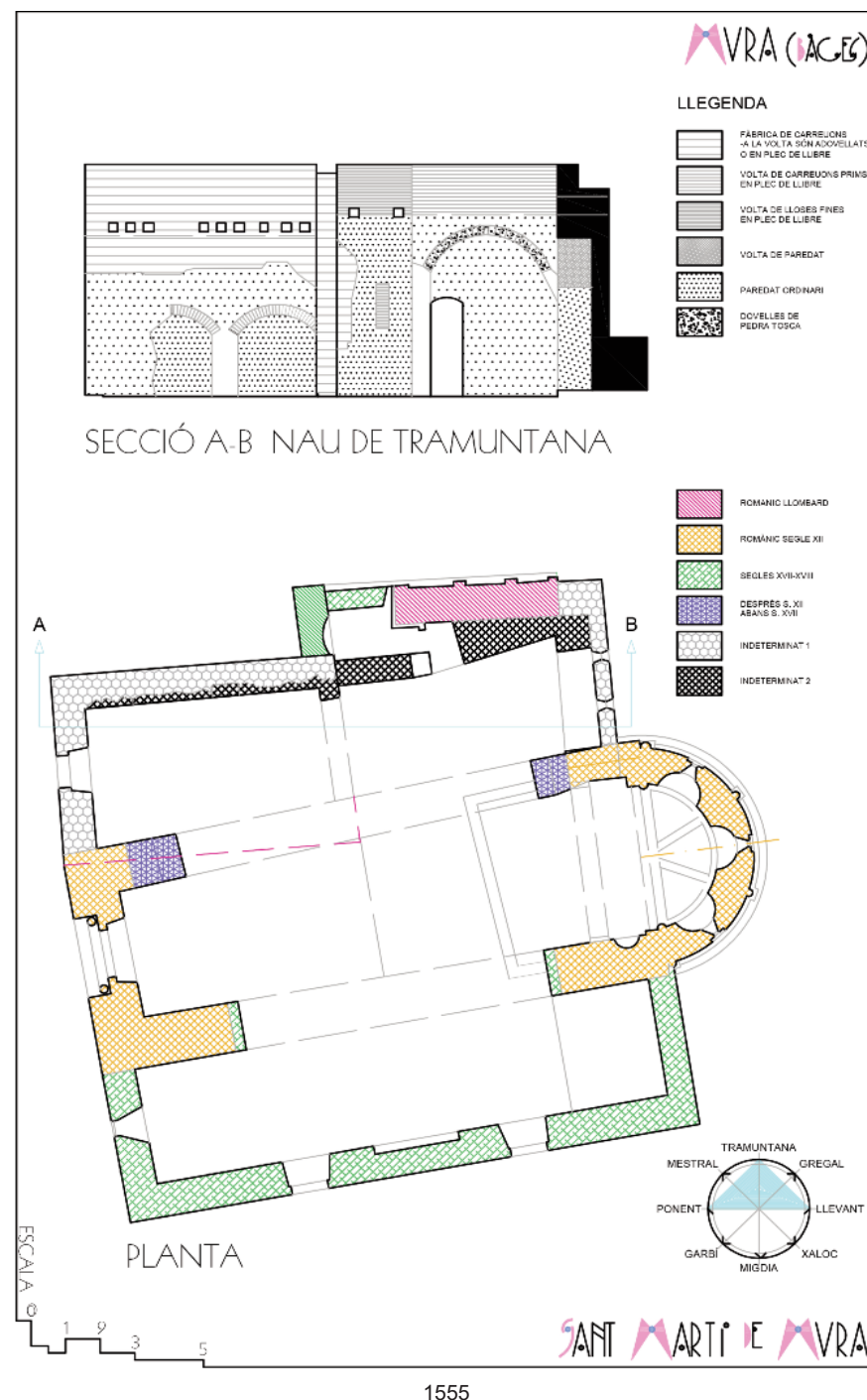
Al timpà hi ha la representació de l'Epifania, centrada per la Mare de Déu amb el Fill, hieràtics i en posició frontal; els tres reis a la seva esquerra, i a la dreta sant Josep i un possible donant. A sobre d'aquests personatges hi ha dos àngels turiferaris. Al costat del cap de la Mare de Déu hi ha una estrella que identifica l'escena (Barral, 1985).

A l'altar major hi ha una ara d'altar de dimensions 140 × 84 cm, amb un gruix de 19 cm. Té la cara superior llisa, on es van gravar inscripcions incises, com era usual en aquesta mena d'objectes quan se celebrava la consagració del temple. Té la meitat del gruix del costat frontal i dret bisellats i ornats amb un tema geomètric. L'ara és actualment sostinguda per quatre tenants -peus- d'altar, dos dels quals són originals de Santa Maria de Talamanca (Junyent-Mazcuñant, 1985).

A la inscripció feta, segurament en la consagració del primer temple, hi consta —segons la transcripció de Salvador Alavedra (Alavedra, 1980), que en va fer l'estudi—: *GUILELM SENDRE GERIBERT sub diocono cum omnibus parentibus MEIS VIVIS ET DEFUNCTIS GOUAN PUN...*



SANTA MARIA DE TALAMANCA. Interior. Foto: Cantijoch 1991.





SANT MARTÍ DE MURA. A l'esquerra la nau central. A la dreta la nau de tramuntana.

L'interior de l'absis segueix el mateix programa, tot i que només tenen ornamentació els capitells dels extrems, que són esculpits. Tenen els àbacs i la imposta que ressegueix el perímetre de l'absis, amb un tema geomètric en incís. Els dos centrals són moderns.

Hem d'entendre aquest edifici com una construcció realitzada en diverses etapes, de les quals les dues primeres afectarien la nau de tramuntana i són les més complexes. Probablement en puguin ser més de dues, però són difícils de destriar. La data més clara es donaria en el tram de mur amb arcuacions llombardes; la resta és força més hipotètica. Amb tot, aventuraria a considerar que l'edifici més antic, dels segles X-XI, estaria en el cos de ponent de la nau de tramuntana, que més tard seria ampliat eliminant la capçalera i generant tot l'enrenou d'estructures de funcionalitat difícil de determinar en l'espai definit pel mur de les arcuacions i el de la capçalera de llevant. Entre els segles XII i XIII s'ampliaria amb la nau central, i probablement, volent corregir l'orientació de llevant, van enderrocar —o ja estava

ensorrat— el mur de migjorn per construir la nova nau. Possiblement, les dues naus estaven connectades amb arcs formers, dels quals en podem veure vestigis. Més tard, però abans del 1592, es va fer la gran arcada que encara les uneix avui, com va descriure el rector Jaume Oller en un document d'aquest any, on deia que ja s'hi posaven parroquians sota l'arcada (Olañeta, 2014).

En el mur de ponent d'aquesta nau central hi ha una interessant portada feta entre el final del segle XII i el principi del XIII. És un ample portal amb arc de mig punt i llinda. Entre l'arc i la llinda hi ha un timpà esculpit en baix relleu. Té dues arquivoltes, capitells, columnes i bases. L'arquivolta interior és de secció cilíndrica i recolza sobre una fina imposta, la qual marca la base del timpà, corona els capitells i circumscriu l'arc fent de trencaigües o guardapols. Tant les arquivoltes com les columnes tenen la superfície llisa; només els capitells i les bases presenten decoració esculpida. Els capitells mostren un tema de caràcter historiat que consisteix en dues escenes de la vida de sant Martí. El de la dreta mostra, en una cara, el sant tallant la capa, i a l'altra, el pobre; i al darrere, el sant amb mitra. En el de l'esquerra, una cara presenta dos frares i un dimoni amb un garfi, i a l'altra, el sant mort i l'ànima ele-



SANT MARTÍ DE MURA. Arcuacions del mur de tramuntana.